

Gyulai Pál.

 Midőn e nevet írom le, lelkesedve emelkedik kebelem, mert az jut eszembe, hogy a régi nagy nevek nem leendnek egyedül kedves és büszke emlegetés tárgyai, de majdan egy Gyulai Pál s több jelesünk neveit is büszkén, szép örömmel ejtendik ki komolyabban gondolkozó utódaink, a magyar nemzeti irodalom dicsőségére

Gyulai Pál a tizenkilencedik század második felének Kölcseije!

Különösnek tetszik talán ezen állításom? — Hasonlítsátok össze kölcsei irodalmi életét Gyulai Páléval, s megtaláljátok a kettő közt a csodás hasonlatot. Mert:

Ott a szabatos formákban, mély érzelem, magas eszmékkal költő Kölcsei, kevés, de classicus verseivel, — itt ismét Gyulai a mély érzelmű, remek szép verseket író költő, kinek minden verse egy-egy igazgyöngy. Ott a kiképzett, művelt nyelvű, és kérlelhetetlen kritikus Kölcsei, kis vas következetességgel bírálja Berzsenyit és más költőit a honnak, — itt újra a nagy tehetségű, correct stylusu, és szigorú bíráló Gyulai, ki példás bátorsággal bírálja meg legjelesebb íróinkat is, kimondván indokolt ítéletét vonakodástalan. Ott Kölcsei, jeles oktatója a népnek, itt a kitűnő történeti tanár Gyulai Pál Szóval, a magyar nemzetnek Gyulai második Kölcseije egyiránt kitűnő csillag mindkettő a magyar literatura egén.

Gyulai Pál az irodalmi pálya majd minden ágában működött

már, és mindenütt jelesen. Mint költő (versköltő) lépett fel először, s első költeményei is oly valami bájt viselnek magokon, mit csak valódi költészet adhat gyönyörű előadással. S valóban Gyulai költeményeiben a szép formák, a folyékony, mértékes költés és természetes gondolatfolyam — az igazi geniének e kitűnő tulajdonsága — oly szépen egyesítik Petőfit Aranyval (ha eszmémet ily alakban szabad kifejeznem) miként azt egy költőnkél sem találjuk. Nehéz volna megmondani, melyik verse legszebb Gyulainak, épen, mint nem tudjuk Kőleseinél, Aranynál vagy Horatius, Schiller, Göthe s Lamartinenál.

Mint beszélyíró leginkább páratlan szép előadása s mély jellemismsrete által tűnik ki. A színészet tragikumát és komikumát csodálatos szépen irta le »Vén színész« és »Legelső magyar komikus« beszélyeiben, melyek regényirodalmunk hibátlan termékeiül tekinthetők, mint Eötvös, Kemény és Jókai regényei.

Mint kritikus — e téren legtöbbet működik — tökéletesen tisztában van önmagával elvei, és célja mellett bátran küzd, s igen igaza van, midőn Greguss Ágoston mellé állva, a kritika tekintélyét kívánja fentartani. (Ujra megjegyzem, hogy nem újdonsági kritikáról beszélek, mert az nem kritika.) E téren működései valóban bő studiumul szolgálhatnak, és szolgáljanak is, minden lyrai költőnknek, mert ama terjedelmes kritikai művében, »Petőfi és a magyar lyrai költészet« mely az Új m. muzeumban közöltetett, világosan, értelmesen kifejti a lyrát minden redőiben. Továbbá Berlini levelei, melyek részben polemiák ugyan, sok tudománynyal vannak írva a drama és tragoedia körül, s valamint minden cikkei, ugy ezek is fiatal íróknak elég studirozni valót nyujtanak *).

*) Épen midőn e sorokat írom, veszem tudomásul a »P. N.«-ban a kis perpetvart közte s Jókai Mór közt, Dózsa György felett, s noha a B. P. Szemle szerkesztője, kit én igen tisztetek, nem sok udvarias-sággal ugyan, de ajánlja figyelmembe mint adatot jellemrajzhoz,

Daguerreotypok.

Ennyiből úgy hiszem eléggé tudhatjuk, mily kinese irodalmunknak Gyulai Pál, s fáradatlan szorgalmát még inkább bizonyítják több lapok körül vitt művezetése, mint az Erdélyi Híradó, Szépirodalmi lapok, Pesti Napló sat. körül, holott tollának nyomát mindig kitűnően fel lehetett ismerni.

Gyulai Pál egyenisége, miként költészete, melegséget önt a kebelbe, s a fiatalság körül tett számos érdemei, ezek kitűnő szeretetét és tiszteletét hozták magával. Ismertem több növendékét, s a történelem ismeretében ezek páratlan képességet fejtettek ki, s a mi legfőbb, Gyulai növendékeit a történet bölcsészetébe is beavatta, mit pedig a tanár urak majd miudnyájan elhagynak, pedig annak ismerete által képes csak valaki felfogni a történelem valódi becsét és érdekét.

Ennyi ismeretek és érdemmel bíró férfiut szives olvasóim talán meglelt koru férfinak hisznek? Korántsem! Fiatal, kedves arczu férfi ő, égő fekete szemekkel, s mint iratai, csupa tűz és elevenség. Gyakran látni Pest utcáin egy alacsony, barna férfit sietni, önmaga elé bámulva, s előtte itt is ott is kalapok emelgetnek — az Gyulai Pál, s tiz közül legalább kilencszer történik, hogy az academia termeibe siet.

Legyen vele továbbra is Kölcei szelleme a költészet tudomány és kebelboldogság szellemével.

mégis ezennel megköszönöm alássan, élvén előbb is, íróinkat van szerencsém teljes jelességükben e nélkül is ismerni. — Hony soi, különben qui mal y pense! de komoly dolgok körül kár gnyolódni.

